

Bengaliska

TEXT & FOTO:
Staffan Eng

”Folk har offrat livet för sitt språk”

DEN 21 FEBRUARI varje år går Umme Kulsum, klädd i traditionella svartvita sorgkläder, till Bangladeshs ambassad för att hylla minnet av studenterna som dog under de språkliga protesterna i huvudstaden Dhaka 1952.

– För oss bangladeshier handlar den här dagen, som FN har utnämnt till Internationella modersmålsdagen, inte bara om sorg utan också om stolthet – jag känner inte till något annat land där folk har offrat livet för sitt språk.

Bakgrunden till protesterna var att den pakistanska regeringen ville införa urdu som enda officiella språk i dåvarande Östpakistan – trots att majoriteten där talade bengaliska. Det blev den tändande gnistan för en nationell rörelse som ledde till att Bangladesh blev självständigt 1971.

– Vi insåg att inte bara språket, utan också människorna och kulturen i Bangladesh var väldigt annorlunda än i Pakistan. Kampen för språket fick oss att börja identifiera oss som ett eget land.

Dessa erfarenheter gör enligt Umme Kulsum att bangladeshier är extra måna om att främja sitt språk och att föra det vidare till nästa generation. Själv pratar hon och hennes man alltid bengaliska med sin son så att han ska lära sig det språket lika bra som svenska.

– För mig är bengaliska inte bara ett språk utan en identitet: vi är de vi är tack vare att vi kämpade för den.

Umme Kulsum
är civilingenjör
i Stockholm.

6

LYSSNA!
på bengaliska på
spraktidningen.se/
bengaliska

fakta om bengaliskan

Ett av VÄRLDENS STÖRSTA
modersmål med 280 miljoner talare

Antal talare:

Bengaliskan är världens sjätte största modersmål med omkring 280 miljoner talare. Förutom i Bangladesh har den officiell status i delar av Indien, där den talas av 100 miljoner människor. Bengaliska är även "officiellt hedersspråk" i Sierra Leone, som tack för Bangladeshs fredsfrämjande insatser. I Sverige finns omkring 8 000 talare.

Historia:

Bengaliskan utvecklades under inflytande av sanskrit och persiska ur muntliga så kallade prakrit-språk, som talades för mer än 1000 år sedan. På 1500-talet blev den hovspråk hos den

bengaliska sultanen. Språket fick en ny glansperiod under 1800-talets bengaliska renässans, som nådde sin höjdpunkt med författaren Rabindranath Tagore – som 1913 blev den första icke-europeiska Nobelpristagaren i litteratur.

Alfabet:

Bengaliskan använder en egen så kallad abugida-skrift, där bokstäverna betecknar hela stavelser. Grundbokstaven ম betecknar till exempel stavelsen "mo", som med små hjälpstecken kan modifieras till মা "ma", মী "mi", মু "mu" och så vidare. När konsonanter följer på varandra ändrar de ingående bokstäverna form. Texten skrivs hängande från en linje i radens överkant.

Grammatik:

Verben böjs inte bara efter person och tempus, utan också efter graden av artighet och aspekt. Det senare innebär att verb har olika böjning beroende på om de betecknar en avgränsad, pågående eller upprepad handling. Liksom i ryskan saknas en motsvarighet till verbet 'vara' i satser som উনি একজন শিক্ষক, 'han (är) en lärare'.

Variation:

De dialektala skillnaderna är så stora att det talade och skrivna språket ibland kan betraktas som två olika språk. De flesta talare behärskar dock även det talade standardspråket. Två normerade skriftspråk förekommer: *cholitobhasha* och *sadhubhasha*. Det senare har en högre stilnivå och används i dag främst i officiella och litterära sammanhang.

Liten ordlista:

তুমি কিমনে আছ? "tumi kemon acho" = 'hej'

দৌড়ো যাওয়া "doure jaoa" = 'springa bort', ordagrant 'springa gå' – så kallade sammansatta verb förekommer

বন্ধু "bondhu" = 'vän, kompis', av sanskrits বন্ধু "bandu" med samma betydelse – en stor del av ordförrådet kommer från sanskrit

চয়ার "chair" = 'stol', av engelskans chair – vissa inhemska ord har ersatts av engelska যাই লাউ, সেই কদু "jai lau, shei kodu" = 'samma kalebass, bara ett annat namn', ungefär 'samma skrot och korn' – på bengaliska har denna grönsak flera benämningar